

nyomdákából hazahozta, majd tökéletesítette a fénynyomdászatot. A Divaldok elsők voltak a Tátra majdhogynem elérhetetlen tájainak fotózásában, jórészt az ő romantikus beállításai ismertették meg a Magas-Tátrát a közönséggel. Óriási kereslete volt abban az időben a képeslapoknak, egyes gyűjtők többszázasként gyűjtöttek, és a Divald-féle üdvözlőkártyák a legjobbat, legkeresettebbet jelentették. De szívesen keresték föl eperjesi műtermét egy-egy biedermeier környezetbe helyezett portré készítéséért is. Divald már nem úttörő volt, hanem ügyes és sikeres üzletember, egy nagy reményű iparos dinasztia megalapítója. Nem saját művészi vagy inventor hajlamát szolgálta, sem a fényképészet hazai felvirágoztatását, mint Veress Ferenc, csupán kiszolgált a piacot, jó szímmel. Ma divó kifejezéssel élve: ügyes marketing-szakember volt, nemcsak azt tudta, mi kell az egyre szélesebb polgári vevőkörnek, de azt is, mi fog kelleni. A fénynyomdászat technikai lehetősége óriási távlatokat jelentett a gyors városiasodás, a tömeges kultúralódás idején. Mikor Divald Károly 1897-ben meghalt, már virágzó vállalatot vitt a család, amely messze túljutott a magyar fotográfia kezdeti lendületén. A fényírászatból polgári vállalkozás lett.

GÖTZ ESZTER

Hézser Aurél élete és munkássága

Hézser Aurél munkásságával a XX. századi magyar geográfia e kiválóságával már nagyon korán, főiskolai hallgatóként megismerkedtem. Figyelmemet Frisnyák Sándor hívta fel személyére. Ő különös jelentőséget tulajdonít a földrajztudomány nagyjainak bemutatására.

Hézser Aurél Tállyán született 1887. október 21-én, ősi református papi család elsőszülötteként. Édesapja, *Hézser Emil* református lelkész 1885-ben került Tállyára Miskolcra. Édesanyja *Wittchen Anna* a Felvidékről származott. A leendő geográfust 1887. november 6-án a református templomban kapta keresztségben az Aurél Jenő Emil nevet. Gyermekévei, elemi iskolai évei fűzik szorosán Tállyához, később már csak szüleit, testvéreit látogatni tért haza.

Kora gyermekkorának élményei a megkapó szépségű tájhoz kapcsolódnak. Hézszer Aurélnak négy testvére volt, Anna (1891), Zoltán (1894), László (1895), Margit (1897). Középiskolai tanulmányait apja nyomdokán az ősi sárospataki református főgimnáziumban kezdte 1897-ben. A pataki iskola szellemisége nagy hatással volt a fiatalemberre. Középiskoláit befejezve, egyetemi tanulmányait a *Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán* végezte: földrajz-természettudomány szakon. Elsőéves egyetemista korában Párizsban töltött egy évet, mint az osztrák-magyar főkonzul családi nevelője. Fiatalon megtapasztalta tehát Európát, de ennél is fontosabb, hogy fordítói szinten megtanult franciául. Egy év után folytatta tanulmányait az egyetemen, ahol 1910-ben bölcsészdoktori, rá egy évre középiskolai tanári oklevelet szerzett. Egyetemistaként már korán megismerkedett a *Magyar Földrajzi Társaság* tevékenységével és a háború okozta személyi változások folytán huszonnégy évesen a titkári teendők ellátásával bízták meg. *Milleker Rezső* helyére került, akit a debreceni egyetemre helyeztek át. Tanári oklevéllel a zsebében a budapesti *Felsőkereskedelmi Iskolában* kapott állást. Mindkét feladatát példamutatóan, ambíciózusan végezte. Különösen a Földrajzi Társaságban végzett adminisztratív munka igényelt sok tapintatot, megbízhatóságot, pontosságot. A MFT titkári teendőiről 1921-ben lemondott, de választmányi tagként, majd a *Földrajzi Közlemények* szerkesztőjeként továbbra is részt vett az irányító- és szervezőmunkában.

Hézser geográfusi tevékenysége már fiatalon a földrajzoktatás és a század első felében még „emberföldrajznak” nevezett társadalomföldrajz felé fordult, melynek – *Marosi Sándor* szerint – felszentelt apostola volt. A földrajz e területe meglehetősen elhanyagolt

volt. Akkoriban az egyetem földrajz tanszékének irányítója, *Lóczy Lajos* a szaktárgyát szinte kisajátította a természeti földrajznak. Talán az sem véletlen, hogy Hézser doktori disszertációját is természetföldrajzi területről írja. Dolgozatának címe: *Az Eperjes-Tokaji hegység vízrajzi kialakulása*. Bp., 1910.

Erdeklődése a társadalomföldrajz iránt döntő módon a Párizsban eltöltött egy év alatt alakult ki benne. Ekkor ismerkedett meg a francia emberföldrajz nagyhírű művelőjének *Jean Brunkesnek* az „Anthropogeographiájával”. Ezt a művet ő fordította magyarra, bár sajnos máig sem került nyomdába ez az 50 ívnyi terjedelmű monográfia. Hézser további életét és munkásságát ez a mű és alkotója – akit mesterének tekintett – határozta meg. Gondolkodásában közel került a földrajzi determinizmushoz, de nem mondhatjuk, hogy magáénak vallotta volna ezt az elvet. Sokat foglalkozott azzal, hogy meghatározza az emberföldrajz jellemző vonásait, munkaterületeit, módszereit. Mindig visszatért dolgozataiban az elvi kérdések tisztázásához. Lefordította mesterének egyetemi előadásait és a Földrajzi Közleményekben közzétette, ezzel lerakta az emberföldrajz magyarországi alapjait. Ő maga is írt egy összefoglaló könyvet „Az emberföldrajz alapjai” címmel 1923-ban. Később ez a mű gimnáziumi tankönyvként jelent meg. Sajnos hamar rá kellett jönnie, hogy az emberföldrajz a napi politikai propagandaeszközének is kitűnően felhasználható. Erre egyik cikkében is reagált: „Sokan visszaéltek már ennek a tudománynak a tárgyilagosságával és megrontották a hitelét, minthogy meghatározott politikai célok szolgálatába igyekeztek állítani.” (Földr. Közlemények, 1939. 174-175. p.)

Erdeklődése és tanári tevékenysége folytán egyre inkább a kereskedelmi földrajz és a közlekedésföldrajz vált igazi területévé. Talán nem véletlen, hogy bár református vallású volt, mégis vele iratták meg a felső kereskedelmi iskolák földrajzkönyveit a Szent István Társulat megbízásából. A felső kereskedelmi iskola földrajzi tantervét is ő dolgozta ki a vallási és közoktatásügyi minisztérium javaslata alapján, 1920-ban. Az általa kidolgozott részletes utasítások szolgáltak tanári útmutatóként. Nyilvánvaló, hogy ezekkel a megbízatásokkal csak olyan embert lehetett megbízni, aki avatott ismerője a társadalomföldrajznak.

A francia antropogeográfusok módszerének megismerése erre döntő hatású volt. Felismerte a természet és az ember szoros kapcsolatát, az ember természetre gyakorolt hatását, ennek meghatározó jelentőségét.

Dolgozatait mintaszerűen készítette el, elemzéseit magasfokú hozzáértés, a tényanyag alapos kiaknázása jellemezte. Több munkájában foglalkozik bonyolult, összetett kérdésekkel. Pl. Egy község emberföldrajzi leírása (Telkibánya). Hézser Aurél mind szakkikkeiben, mint népszerűsítő írásaiban kerülte a szóvirágokat, tárgyyszerűsége törekedett.

Fiatal tanár korától kezdve figyelme lankadatlanul a földrajztanítás elvi, módszertani és gyakorlati kérdéseire irányult. Legkorábban született cikke is e tárgykörrel szolgált: az angliai iskolák kirándulással egybekötött földrajzoktatását ismertette. (Turista Közlöny, 1912.) A tanítás problémáit jól ismerte, hiszen maga is gyakorló tanár volt, szinte élete végéig. 1910-től tanított a budapesti II. ker. „Hunfalvy János” Felsőkereskedelmi Iskolában, 1935-ben nevezték ki a IX. ker. Mester utcai női Felsőkereskedelmi iskola igazgatójává. Közreműködött a Magyar Földrajzi Társaság Didaktikai Szakosztályának munkájában is. Ennek a szakosztálynak volt a folyóirata az *Ifjúság és Élet* című tudományos ismeretterjesztő lap, melynek szerkesztőbizottságában is közreműködött 1935-ig. A két világháború között írta a legtöbb földrajzi tankönyvet. Tankönyvei a kor színvonalán álltak, kielégítve a református és katolikus, diák és tanár igényeket is. Két évtizeden keresztül használták ezeket a tankönyveket, de hatásuk máig is tart.

Munkásságának elismeréseképpen 1923-tól a pécsi Erzsébet Tudományegyetemen „Az emberföldrajz tárgyköréből” címmel tartott előadásokat. A budapesti Tudományegyetemen 1932-ben magántanárrá, 1938-ban nyilvános rendes kari tanárrá nevezték ki. Közel 200 írását ismerjük, különösen az 1914-35 közötti időszakban nőtt publikációinak száma. Kései munkái nagy számúak, de rövidek. Elsősorban könyvismertetések, rövidebb reagálások. Sokoldalú, precíz, szorgalmas ember volt. A rábízott feladatokat mindig pontosan végezte el. A háború után az újjáéledő Magyar Földrajzi Társaság 1946-ban újra választmányi tagjai közé vette. E tisztségét, sajnos csak egy évig viselte, mivel 1947. április 11-én Budapesten súlyos betegségben halt meg 60 évesen.

VITÁNYI BÉLA